

Κωνσταντίνου Ι. Μπελέζου

Επίκουρου Καθηγητή

Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών

ΓΥΝΑΙΚΕΣ ΚΑΙ ΔΙΚΑΙΩΜΑ ΛΟΓΟΥ ΣΤΗΝ ΠΡΩΤΟΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗ ΚΟΙΝΩΝΙΑ ΤΗΣ ΚΟΡΙΝΘΟΥ ΕΡΜΗΝΕΙΑ ΤΗΣ ΠΕΡΙ ΣΙΓΗΣ ΤΩΝ ΓΥΝΑΙΚΩΝ ΠΑΥΛΕΙΑΣ ΠΡΟΤΡΟΠΗΣ (Α΄ ΚΟΡ. 14,34)

Προ 1950 περίπου ετών ένας από τους πιο μεγάλους άνδρες του Αρχαίου Κόσμου, ο Απόστολος των Εθνών Παύλος, επισκέφθηκε την Κόρινθο, παρέμεινε δε στην πόλη επί ενάμισι έτος, όσο δεν έμεινε σε καμία άλλη πόλη της Ελλάδος. Ας δούμε, όμως, ποιά ήταν η κληρονομιά του σε σχέση με τη θέση της γυναίκας κι εξ αφορμής της διδασκαλίας του για τις γυναίκες στις δυό προς Κορινθίους επιστολές.

Το θέμα μας, στο πλαίσιο ειδικότερα του Γ΄ Παγκορινθιακού Συνεδρίου του Ιδρύματος Κορινθιακών Μελετών (Κιάτο, Δερβένι, Ξυλόκαστρο, Νεμέα, Γκούρα, Κόρινθος, 16 Μαρτίου, 6 και 20 Απριλίου, 11, 18 και 25 Μαΐου 2008 αντιστοίχως), είναι: *Γυναίκες και δικαίωμα λόγου στην πρωτοχριστιανική κοινωνία της Κορίνθου (Ερμηνεία της περί σιγής των γυναικών παύλειας προτροπής: «Αἱ γυναῖκες [ὑμῶν] ἐν ταῖς ἐκκλησίαις σιγάτωσαν» [Α΄ Κορ. 14,34]).*

1. Αντί Εισαγωγής

Ξεκινούμε μ' ένα θεατρικό έργο, το οποίο σχετίζεται αμέσως με το θέμα μας:

Στις αρχές της δεκαετίας του 50 μ.Χ., δραστηριοποιείται στην Κόρινθο μια δυναμική χριστιανή προφήτις ονόματι Ελευθερία. Καθημερινώς κηρύττει ότι η αγάπη είναι η μόνη που ελευθερώνει πραγματικά κι ότι για την Εκκλησία το φύλο και η κοινωνική τάξη δεν έχουν καμία σημασία. Από το κήρυγμά της ελκύεται η Ζωή, μια γυναίκα από τη Σπάρτη, η οποία με τη νεανική πίστη και τον πηγαίο ενθουσιασμό της φέρνει την άνοιξη στη χαρισματική κοινότητα.

Κάποια ημέρα, κατά το έτος 55, φθάνει στην Κόρινθο απεσταλμένος του Παύλου, του εκ Ταρσού, κομίζοντας από εκείνον την πρώτη του επιστολή. Μετά τη δημόσια ανάγνωση, ωστόσο, της

φράσεως: «**Αἱ γυναῖκες [ὑμῶν] ἐν ταῖς ἐκκλησίαις σιγάτωσαν· οὐ γὰρ ἐπιτρέπεται αὐταῖς λαλεῖν, ἀλλὰ ὑποτασσέσθωσαν, καθὼς καὶ ὁ νόμος λέγει**» (Α΄ Κορ. 14,34), η Ζωή πανικοβάλλεται κι εγκαταλείπει οριστικά την κοινότητα, ενώ η Ελευθερία, απογοητευμένη, μοιάζει να βιώνει την πλέον επώδυνη διάψευση της ζωής της.

Διαβάζοντας, ωστόσο, με προσοχή η Ελευθερία την επιστολή του Παύλου, είναι βεβαία πως για τις γυναίκες, στην ίδια επιστολή, έχει επίσης γραφεί ότι «τὰ ἀσθενῆ τοῦ κόσμου ἐξελέξατο ὁ Θεός, ἵνα καταισχύνη τὰ ἰσχυρὰ» (Α΄ Κορ. 1,27), και πως για τις γυναίκες και το σώμα τους –παρόμοια με τους άνδρες– ισχύει η αποστροφή του Αποστόλου: «οὐκ οἴδατε ὅτι ναὸς Θεοῦ ἐστε καὶ τὸ πνεῦμα τοῦ Θεοῦ οἰκεῖ ἐν ὑμῖν;» (Α΄ Κορ. 3,16). Μπορεί, λοιπόν, το κήρυγμα του Ευαγγελίου και των Μαθητῶν Του να μη συμπεριλαμβάνει και τη γυναίκα; Να μην ισχύει και για εκείνη η ελευθερία των τέκνων του Θεού, η πληρότητα της θείας αγάπης, ο καινός νόμος της Χάριτος;

Στο τέλος της μελέτης και των συζητήσεών της με άλλα μέλη της κοινότητας, στην ακρόαση των συλλογισμῶν που μάχονταν ο ένας με τον άλλο, και προτού την καταλάβει η απελπισία, καταφεύγει η Ελευθερία σε θερμή προσευχή.

Η προσευχή της θα μπορούσε να έχει την ακόλουθη μορφή:

«Κύριε, Εσύ, ο οποίος έδωσες φωνή στο στόμα του μογιλάου, απευθύνοντάς του το «έφφαθά» (= διανοίχθητι· βλ. Μάρκ. 7,31-37)· Εσύ, ο οποίος αξίωσες τις γυναίκες, από την έναρξη του κηρύγματός Σου, να καταστούν Μαθήτριές Σου· Εσύ, ο οποίος στις γυναίκες, που Σε ακολούθησαν ως το Σταυρό κι ήλθαν στον τάφο να Σε αλείψουν μύρο, έδωκες τα τεκμήρια της Ανάστασής Σου, την εντολή να μεταφέρουν στους τρομαγμένους Μαθητές το μήνυμά Σου· Εσύ, ο οποίος ανέθεσες σ' εκείνες την παραγγελία να συναχθούν αυτοί και πάλι επί το αυτό και να Σε περιμένουν· μην αρνηθείς και στη δική μου γλώσσα την ομιλία! Βοήθησέ με να μην παύσω να Σε κηρύττω και να Σε λατρεύω, όσο κι αν αισθάνομαι την αδικία στο ίδιο μου το σπίτι ...»

Έτσι περίπου περιγράφει η ευγενικής καταγωγής (πρώην προτεστάντις, μεταστραφείσα στον ρωμαιοκαθολικισμό) Γερμανίδα συγγραφέας Ilse von Stach (1879-1941), στο θεατρικό της έργο με τίτλο «Οι γυναίκες της Κορίνθου» (1929)¹, την Εκκλησία της Κορίνθου και την εσωτερική της δυναμική με αναφορά στις

¹ Βλ. Ilse von Stach, «Die Frauen von Korinth», *Hochland* 26/2 (1928/9) 141-163 (και αυτοτελώς, Breslau 1929), ιδίαιτ. σ. 151-152, 154-157, 160, 162-163.

γυναίκες. Μεθερμηνεύει δι' αυτού, νομίζουμε, τη δικαιολογημένη αντίδραση των περισσότερων γυναικών μέχρι σήμερα σε ένα δύσκολο και διαχρονικά σκανδαλίζον κείμενο της Καινής Διαθήκης, ένα κείμενο που έχει δεχθεί και εξακολουθεί να δέχεται σφοδρή φεμινιστική κριτική, ως κείμενο που, κατά πως λέγεται, αναπαράγει και προωθεί ανδροκρατικές δομές καταπίεσης και εξουσίας².

2. Το πρόβλημα

Για να συνοψίσουμε το πρόβλημα που συνδέεται με το θέμα μας, τούτο έγκειται στο γεγονός ότι ο ίδιος ο απόστολος Παύλος σε προηγούμενα κεφάλαια της επιστολής του φαίνεται να δίνει απόλυτη ελευθερία στη γυναίκα να συμμετέχει στα χαρίσματα, στη λατρεία και στην προφητεία της Εκκλησίας (βλ. λ.χ. Α΄ Κορ. 11,5: «*πᾶσα δὲ γυνὴ προσευχομένη ἢ προφητεύουσα*»).

Το πρόβλημα, θα λέγαμε, προβάλλεται εντονότερο, εάν συγκρίνουμε το παρόν κείμενο και με άλλες επιστολές του Αποστόλου, όπως είναι η προς Γαλάτας επιστολή, όπου, καθώς γνωρίζετε, ο Παύλος ευθαρσώς κηρύττει: «*Πάντες γὰρ υἱοὶ θεοῦ ἔστε διὰ τῆς πίστεως ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ. ὅσοι γὰρ εἰς Χριστὸν ἐβαπτίσθητε, Χριστὸν ἐνεδύσασθε οὐκ ἔνι Ἰουδαῖος οὐδὲ Ἕλληγν, οὐκ ἔνι δοῦλος οὐδὲ ἐλεύθερος, οὐκ ἔνι ἄρσεν καὶ θῆλυ πάντες γὰρ ὑμεῖς εἷς ἔστε ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ*» (3,26-28)³.

Τι συμβαίνει, λοιπόν, στη σκέψη του Αποστόλου αναφορικά προς ό,τι λέει ο ίδιος αλλού και προς όσα γράφει στο 14^ο κεφάλαιο της Πρώτης του προς Κορινθίους επιστολής; Είναι ασυνεπής, αντιφάσκει προς εαυτὸν ἢ μήπως η διδασκαλία του έχει εκ των υστέρων παραποιηθεί;

3. Απόπειρες λύσης

Μέχρι σήμερα έχουν δοθεί πάρα πολλές απαντήσεις, συγκροτούν δε όλες μαζί δύο βασικές ομάδες:

1. Η μία υποστηρίζει ότι δεν είναι δυνατό η συγκεκριμένη θέση να προέρχεται από τον Παύλο, άλλα δηλαδή να λέει ο ίδιος στο 11^ο κεφάλαιο και άλλα στο 14^ο της Πρώτης του προς Κορινθίους επιστολής: η γυναίκα δηλαδή στην ίδια επιστολή από το ένα μέρος να υψώνεται, ενώ από το άλλο αΐφνης να υποβιβάζεται και δραστικά να περιθωριοποιείται. Άρα η φράση, λέγουν πολλοί, γράφτηκε ως σχόλιο περιθωρίου στο πλάι τού κειμένου του χειρογράφου από κάποιον εκκλησιαστικῶς συντηρητικότερο αναγνώστη ἢ αντιγραφέα, αργότερα δε, με την πάροδο του χρόνου, εκείνο πέρασε στο κανονικό κείμενο της επιστολής, ως κείμενο του αποστόλου Παύλου⁴.

2 Βλ. K. Doob Sakenfeld, «Biblical Studies», στο L. Russell/ J. Shannon Clarkson (εκδ.), *Dictionary of Feminist Theologies*. London 1996, σ. 27.

3 Πρβλ. Rudolf Schnackenburg, *Die sittliche Botschaft des Neuen Testaments. Bd. 1: Von Jesus zur Urkirche*. Freiburg i.Br. 1986, σ. 250.

4 Βλ. ενδεικτικά Σ. Άγουρίδη, *Αποστόλου Παύλου, Πρώτη πρὸς Κορινθίους ἐπιστολή*. Θεσσαλονίκη 1982 [= Ἑρμηνεία Καινῆς Διαθήκης 7], σ. 246-247· G. Dautzenberg, «Zur Stellung der Frauen in den paulinischen Gemeinden», στον τόμο: G. Dautzenberg κ.ά. (εκδ.), *Die Frau im Urchristentum*. Freiburg κ.α. 1983 [= *Questiones Disputatae*; 95], σ. 182-224, ἰδιαίτ. 193-196· M. Gielen, «Gehört es sich, dass eine Frau unverhüllt zu Gott

Καίτοι η παραπάνω ερμηνεία εξακολουθεί να βρίσκει μέχρι σήμερα πλήθος υποστηρικτών, από πλευράς παλαιογραφικής και κειμενολογικής θεωρούμε ότι δεν παρέχει την ιδανικότερη λύση.

2. Σύμφωνα με τη δεύτερη ομάδα απαντήσεων, ο απόστολος Παύλος εκλαμβάνεται ως ο πραγματικός συγγραφέας του υπό ερμηνεία κειμένου, μόνο που επιβάλλεται να εξετασθούν ακριβώς οι συνθήκες, ιστορικές κι εκκλησιαστικές, που επικρατούσαν όταν εκείνος το έγραφε. Για να κατορθώσουμε όμως κάτι τέτοιο, πρέπει να μεταφερθούμε στην εποχή του. Προτείνονται, μάλιστα, γι' αυτό, οι παρακάτω πιθανές εκδοχές:

α) Η μία εκδοχή είναι να μιλάει ο Απόστολος για τη θέση της γυναίκας και την επίσημη ομιλία της στις δημόσιες, στις από κοινού συνάξεις⁵, και δη της Κυριακής, χωρίς να αποκλείει κανείς τις μικρότερες συνάξεις, όπου εκδηλώνονταν τα ποικίλα χαρίσματα, μπορούσε δε η γυναίκα ελεύθερα και άνετα να ομιλεί.

β) Μια άλλη εκδοχή είναι ότι ο ίδιος ο Παύλος, την ώρα που γράφει τη συγκεκριμένη του επιστολή, δέχεται κάποιες νεότερες ειδήσεις από την Κόρινθο. Τον πληροφορούν για σχίσματα και ταραχή που έχουν ξεσπάσει μέσα στην κοινότητα της Κορίνθου και τα οποία, πιθανώς, υποκινούν γυναίκες. Έτσι αναγκάζεται να κάνει μία τροποποίηση σε όσα μέχρι τότε έγραφε⁶.

γ) Μια τρίτη ερμηνεία είναι ότι ο Παύλος δεν απευθύνεται σε όλες τις γυναίκες, αλλά μόνο στις έγγαμες⁷, γι' αυτό και γράφει: «*Αἱ γυναῖκες [ὑμῶν] ἐν ταῖς ἐκκλησίαις σιγάτωσαν, ... εἰ δέ τι μαθεῖν θέλουσιν, ἐν οἴκῳ τοῦς ἰδίους ἄνδρας ἐπερωτάτωσαν*» (Α' 14,34-35), *οἱ σύζυγοι δε αὐτῶν, ὅπως τοὺς γράφει ἐν συνεχείᾳ, οφείλουν νὰ τις πληροφοροῦν, νὰ τις καθοδηγοῦν καὶ νὰ τις συμβουλευοῦν κατ' ἰδίαν.*

δ) Η τελευταία εκδοχή, την οποία υποστήριξαν κυρίως εκπρόσωποι της λεγόμενης Φεμινιστικής Ερμηνευτικής –και νομίζω ότι είναι η πιο εύλογη, η πιο άμεσα εξηγούσα το όλο ζήτημα–, είναι αυτή η οποία υποστηρίζει ότι ο Απόστολος δεν εμποδίζει τη γυναίκα να δρα μέσα στην Εκκλησία, να μετέχει στα χαρίσματά της, να έχει λόγο, να προφητεύει, να προσεύχεται στις κοινές συνάξεις. Αντιθέτως, ο Παύλος αντιμετωπίζει εδώ ένα πολύ συγκεκριμένο ζήτημα:

Κάποιες γυναίκες αισθάνονταν εξαιρετικά οικείες με τη χαρισματική ατμόσφαιρα

betet?" Der Streit um Kopfbedeckung oder Frisur in 1 Kor 11,2-16», *Bibel und Kirche* 57/3 (2002) 134-138, ιδιαιτ. σ. 137-138· J.M. Bassler, «1 Corinthians», στον τόμο: C.A. Newsom/ S.H. Ringe (εκδ.), *Women's Bible Commentary*. Louisville 1998, σ. 418-419.

5 Για τὰ υπέρ και τὰ κατὰ τοῦ συγκεκριμένου ἐπιχειρήματος βλ. M. Crüsemann, «Unrettbar frauenfeindlich: Der Kampf um das Wort von Frauen in 1 Kor 14,(33b)34-35 im Spiegel antijudaistischer Elemente der Auslegung», στον τόμο L. Schottroff/ M.-T. Wacker (εκδ.), *Von der Wurzel getragen. Christlich-feministische Exegese in Auseinandersetzung mit Antijudaismus*. Leiden κ.α. 1996 [= Biblical Interpretation Series; 17], σ. 199-223, ιδιαιτ. σ. 210-211.

6 Βλ. J.M. Bassler, «1 Corinthians», σ. 418.

7 Βλ. σχετικῶς E. Schüssler-Fiorenza, «Women in the Pre-Pauline and Pauline Churches», *Union Seminary Quarterly Review* 3 (1978) 153-166, ιδιαιτ. σ. 160-161 καὶ P. Brown, *The Body and Society: Men, Women and Sexual Renunciation in Early Christianity*. New York 1988, σ. 52· ο τελευταίος θεωρεῖ πως ὅτι ἀναφέρεται στα κεφάλαια 11 καὶ 14 ἐναντίον τῶν γυναικῶν ἐντάσσεται σε ἕνα γενικότερο πλαίσιο ἐλέγχου τῶν ἐγγάμων ἐκ μέρους τοῦ Παύλου (!).

που είχε καλλιεργηθεί. Ένωσαν πάρα πολύ άνετα με την ελευθερία που συνεπαγόταν στη ζωή τους το κήρυγμα του Ευαγγελίου. Βίωναν μία ελευθερία ανεπανάληπτη για τις συνθήκες της τότε εποχής, ελευθερία που καθίσταται σήμερα περισσότερο καταληπτή αν προβούμε σε μία απλή σύγκριση με αντίστοιχα κείμενα ιουδαϊκής⁸ ή ελληνορωμαϊκής προέλευσης⁹ (και τη θέση που επιφύλασσαν οι εν λόγω κοινωνίες στη γυναίκα). Η νέα κατάσταση έθετε τη γυναίκα επικεφαλής της τότε πρωτοπορίας, την καθιστούσε ικανή να παρακολουθεί τις τελευταίες κοινωνικές τάσεις (ακόμη και τις επιταγές της ρωμαϊκής μόδας¹⁰, όπως διαπιστώνει κανείς με μία πιο νηφάλια ερμηνεία του Α΄ Κορ. 11), και, φυσικά, να δραστηριοποιείται με μοναδικό πραγματικό τρόπο στην κοινότητα, πράγμα όμως που, συχνά ίσως, έδινε αφορμή μεγαλύτερης αταξίας ή συγκρούσεων. Εδώ ακριβώς ο Απόστολος επιχειρεί να βάλει μία τάξη.

Φανταστείτε, λοιπόν, μία σύναξη, όπου ασκείται η προφητεία, όπου άνδρες και γυναίκες εν Πνεύματι Κυρίου προφητεύουν. Ξαφνικά, μια ή περισσότερες γυναίκες, από υπερβολική αίσθηση της κοινής ελευθερίας και από οικειότητα προς το πρόσωπο του ομιλητή, διακόπτουν τον προφητεύοντα ή ομιλούντα (πόσω μάλλον, εάν τούτος τυγχάνει σύζυγος ή γνωστός), για να υποβάλουν μία δική τους απορία,

8 Για όσους αναζητούν στον ιουδαϊκό κόσμο θέσεις έντονης υποτίμησης των γυναικών βλ. λ.χ. τη διατύπωση του Ιωσήπου: «γυνή χείρων, φσιί, άνδρός εις άπαντα. τοιγαρούν ύπακουέτω μή προς ύβριν, άλλ' ίν' άρχηται. Θεός γάρ άνδρί τό κράτος έδωκεν» (Κατ' Απίωνος β΄ 201). Πρβλ., πάντως, εδώ και τη γνωστή ταλμουδική επιταγή, σύμφωνα με την οποία «Ο καθένας επιτρέπεται να συναριθμηθεί στους επτά οι οποίοι διαβάζουν από την Τορά κάθε Σάββατο και καλούνται προς αυτό, ακόμη και μία γυναίκα· ωστόσο, οι σοφοί είπαν ότι **δεν επιτρέπεται μια γυναίκα να διαβάζει την Τορά δημοσίως, από σεβασμό προς την κοινότητα**» (Βαβυλωνιακό Ταλμούδ, *Megilla* 23a). Για τη θέση γενικότερα της γυναίκας στο περιβάλλον του Ιουδαϊσμού την εποχή της Καινής Διαθήκης βλ. ειδικότερα L.J. Archer, «The Role of Jewish Women in the Religion, Ritual, and Cult of Graeco-Roman Palestine», στον τόμο: A. Cameron/ A. Kuhrt (εκδ.), *Images of Women in Antiquity*. London 1993² (1983), σ. 273-287.

9 Βλ. ενδεικτικά Σοφοκλέους, *Αίας* 293: «**γυναίξι κόσμον ή σιγή φέρει**». Δημοκρίτου, *άπόσπ.* 110: «**γυνή μή άσκείτω λόγον· δεινόν γάρ**», *άπόσπ.* 111: «υπό γυναικός άρχεσθαι ύβρις είπ» καί *άπόσπ.* 274: «**κόσμος όλιγομοθίη γυναικί· καλόν δέ καί κόσμου λιτότης** [=στολίδι και αληθής καλλωπισμός είναι το ολιγόλογο της γυναικός· και τον ωραιοποιεί περισσότερο των λόγων η λιτότης]. Αριστοτέλους, *Πολιτικά* 1260a: «τό έλεύθερον του δούλου άρχει καί τό άρρεν του θήλεος καί άνήρ παιδός» καί 1260b: «διό δεί, ώσπερ ό ποιητής είρηκε περί γυναικός, ούτω νομίζειν έχειν περί πάντων: "**γυναικί κόσμον ή σιγή φέρει**", άλλ' άνδρί ούκέτι τουότο». Ξενοφώντος, *Οικονομικός* 7.5: «(η γυναίκα ιδιαίτέρως προ του γάμου) έζη υπό πολλής έπιμελείας, όπως ως έλάχιστα μέν οψοίτο, έλάχιστα δ' άκούσοίτο, έλάχιστα δ' έροίτο». Μενάνδρου, *άπόσπ.* 815: «**τούς τής γαμετής όρους υπερβαίνεις, γύναι, διά τήν λαλιάν· πέρας γάρ αύλειος θύρα έλευθέρα γυναικί νεμόμιστ' οικίας**, τό δ' επίδιώκειν εις τε τήν όδόν τρέχειν έτι λοιδορουμένην κυνός έστ' έργον» (δεν πρέπει δηλαδή η γυναίκα η παντρεμένη να μιλάει έξω από το σπίτι της, διότι χάνει την αξιοπρέπεία της). Πλουτάρχου, [*Γραμικά παραγγέλματα*] 32: «**δεί γάρ (= ή γυνή) ή προς τόν άνδρα λαλείν ή διά του άνδρός, μή δυσχεραίνουσιν ει δι' άλλοτριας γλώσσης ώσπερ αύλητής φθέγγεται σεμνότερον**» (ας μη δυσασασχετεί δηλαδή η γυναίκα, εάν ο άνδρας ομιλεί αντί γι' αυτήν, εκπροσωπώντας τη δικιά της σοβαρή φωνή, εφ' όσον λόγος αναγνωρισμένος προς τα έξω είναι μόνον ο του άνδρός). Αίλιου Αριστείδου, *Πρός Πλάτωνα περί ρητορικής* 45: «**ό άνήρ λεγέτω, γυνή δέ οίς άν άκούση χαιρέτω**». Για τον περιορισμό του γυναικείου λόγου στην Αρχαία Ελλάδα και τη Ρώμη βλ. και M.R. Lefkowitz, «Influentia! Women», στον τόμο: A. Cameron/ A. Kuhrt (εκδ.), *Images of Women in Antiquity*. London 1993, σ. 49-64, ιδιαίτ. σ. 54, 59.

10 Βλ. σχετικώς B.W. Winter, *After Paul left Corinth. The Influence of Secular Ethics and Social Change*. Grand Rapids/ Cambridge 2001, σ. 123-132, περαιτέρω δε στου ίδιου, *Roman Wives, Roman Widows. The Appearance of New Women and the Pauline Communities*. Grand Rapids/ Cambridge 2003, σ. 77-96· και στου ίδιου, «You Were what You Wore in Roman law-Women in the Pauline Communities», <http://www.euroleader-shipresources.org/print.php? ID=269>.

να κάνουν ένα σχόλιο, μια διευκρίνιση, κάτι πολύ συνηθισμένο σε καθημερινή και οικεία βάση, άκομψο όμως, απρεπές κι ενοχλητικό σε μία δημόσια συνάντηση και ομιλία¹¹. Μια τέτοιου είδους παρέμβαση, υπεβαίνοντας τα όρια της κοινά αποδεκτής τάξης, κινδυνεύει έτσι να προκαλέσει απορρύθμιση στη λειτουργία της κοινότητας, πρόσκομμα στη λατρεία και τη διδασκαλία, απειλεί να δυναμιτίσει την ενότητα, να προκαλέσει αρνητικά την ανεκτικότητα και την αγάπη των πολλών, χωρίς να υπάρχει μάλιστα κάποιος ουσιαστικός λόγος.

Εν προκειμένω ο μόνος άνθρωπος ο οποίος θα μπορούσε να επαναφέρει την τάξη είναι ο Παύλος, ως πνευματικός πατέρας των Κορινθίων, ο οποίος δεν μιλούσε με υπεκφυγές, ενώ αγωνιούσε συνεχώς για την ενότητα του Σώματος, για τη διατήρηση της εν Χριστώ αγάπης ανάμεσα σε όλους τους πιστούς. Χάριν των τελευταίων αγαθών, ο ίδιος αγωνίζεται νυχθημερόν, θυσιάζει ακόμη και το προσωπικό του κύρος, την προς τους πολλούς ευχάριστη εικόνα του, αλλάζει τα σχέδιά του, αναλώνει όλες του τις δυνάμεις κι αναλαμβάνει αυτός να νουθετήσει τα αγαπτά εν Κορίνθω τέκνα του, έτσι ώστε να παύσουν τα σχίσματα, να εκλείψουν οι έριδες και να αμβλυθούν οι ενδεχόμενες εντάσεις μεταξύ τους.

4. Η προοπτική της παύλειας προτροπής

Αυτήν την κατάσταση έχοντας υπόψη μας, είμαστε σε θέση, νομίζω, να κατανοήσουμε καλύτερα τι συνέβαινε τότε, τι είχε ο Παύλος να αντιμετωπίσει και με ποιό τρόπο τελικά ενήργησε. Μέλημα του Αποστόλου, επομένως, δεν ήταν η υποτίμηση ή η περιθωριοποίηση των γυναικών ούτε η κατάργηση του ισότιμου ρόλου τους στη ζωή της Εκκλησίας, αλλά η αποκατάσταση της εντός αυτής ενότητας, η επάνοδος και η εδραίωση της αγάπης.

Δεν μπορεί δηλαδή κάποιος να λέει ότι αγαπά, χωρίς να σέβεται την προσωπικότητα του άλλου. Δεν επιτρέπεται κάποιος, ο οποίος ισχυρίζεται ότι αγαπά, να απαγορεύει το δικαίωμα του λόγου στον άλλο, αλλά κι αυτός ο οποίος ακούει δεν επιτρέπεται να προσποιείται ότι ακούει, παρακωλύοντας σε κάθε ευκαιρία αυτόν στον οποίο έχει ανατεθεί να ομιλεί. Κατά τον απόστολο Παύλο, η σιωπή ή η ομιλία είναι, κατά βάθος, ξεχωριστά χαρίσματα, οφείλουν δε, για να ωφελούν, να έχουν ως αφετηρία ή ως αποκλειστικό κριτήριο την αγάπη.

Η διάκριση που καλούμαστε, εν τέλει, ν' *αποκτήσουμε*, να κατανοήσουμε δηλαδή σε ποιό σημείο οφείλουμε να ομιλήσουμε ή να σιωπήσουμε, αποτελεί τη λυδία λίθο, θεωρούμε, του δικαιώματος του λόγου ανδρών και γυναικών, σύμφωνα με τον Παύλο, εντός της Εκκλησίας. Συνάμα, αποτελεί και το κριτήριο με το οποίο ο ίδιος διαχειρίζεται την κρίση που προκλήθηκε στην κοινωνία της Κορίνθου, με αφορμή

11 Βλ. E. Kähler, *Die Frau in den paulinischen Briefen unter besonderer Berücksichtigung des Begriffes der Unterordnung*. Zürich 1960, ιδιαιτ. σ. 76-77· επίσης, M. Storch, *Der Dienst der Frauen im Neuen Testament. Warum Frauen predigen und leiten sollten*. Remscheid 2002, W. Grudem, «Prophesy-Yes, But Teaching-No: Paul's Consistent Advocacy of Women's Participation without Governing Authority», <http://www.cbmw.org/resources/articles/prophesy-teaching.pdf>, ιδιαιτ. σ. 12 και V.A. Karras, «Women in the Eastern Church. Past, Present, and Future», <http://www.stnina.org/journal/art/1.1.3>.

την πρωτοποριακή θέση των γυναικών και την υπερβολική παρρησία ορισμένων εξ αυτών.

Τίποτε δεν μπορεί να στηρίζεται στην αυθαιρεσία και την απουσία του σεβασμού και της αγάπης προς τους άλλους. Αυτά καταπολεμά εδώ ο Απόστολος, χωρίς καμία διάθεση μομφής κατά των γυναικών και του δικαιώματός τους να ομιλούν, χωρίς καμία διάθεση υποτίμησης ή παραγκώνησης αυτών.

Χαρακτηριστική είναι και η παρατήρηση, συναφώς, του αγίου Ιωάννου του Χρυσσοστόμου, τρεις αιώνες αργότερα, ο οποίος επισημαίνει πόσο συχνά υπερτερούν οι γυναίκες των ανδρών σε σεμνότητα, σε θερμότητα και αγάπη προς τον Χριστό¹². Το μόνο που χρειάζεται, είναι να υπάρχει τάξη: τάξη υπακοής και σεβασμού προς τον προϊστάμενο της κοινότητας και προς αλλήλους, υπακοής και σεβασμού προς τον επίσκοπο, ο οποίος ανάγεται, κατά διαδοχή, στους Αποστόλους. Εκεί ακριβώς διαπιστώνεται αν κάποιος έχει ως θεμέλιο της ζωής του την αγάπη του Χριστού, «ὃς ἐν μορφῇ θεοῦ ὑπάρχων οὐχ ἄρπαγμὸν ἠγήσατο τὸ εἶναι ἴσα θεῷ, ἀλλὰ ἑαυτὸν ἐκένωσεν μορφὴν δούλου λαβών, ἐν ὁμοιώματι ἀνθρώπων γενόμενος καὶ σχήματι εὐρεθεὶς ὡς ἄνθρωπος ἐταπείνωσεν ἑαυτὸν γενόμενος ὑπήκοος μέχρι θανάτου, θανάτου δὲ σταυροῦ» (Φιλιπ. 2,6-8), κι αν είναι ικανός να οικοδομήσει πάνω σε αυτήν. Αν δεν μπορεί κάποιος να οικοδομήσει πάνω στον λίθο τούτο της αγάπης και της υπακοής, είτε σιωπά είτε ομιλεί, είτε προφητεύει είτε θεολογεί, είτε ασκητεύει είτε νομίζει ότι ποιεί κοινωνικό λειτούργημα και ευεργετεί, ματαιοπονεί και παρασύρει κι άλλους στην καταστροφή.

Εδώ νομίζουμε ότι βρίσκεται το μήνυμα του αποστόλου Παύλου και για τη δική μας εποχή, το μήνυμα της διακριτικής και *ἐν ὑπακοῇ αγάπης*, το μήνυμα της *ελευθερίας* η οποία *ἐν τῇ ἀγάπῃ* οικοδομεί, το διαχρονικό μήνυμα του Παύλου των Κορινθίων και των Εθνών. Με άξονα τούτο το μήνυμα μπορούμε, φρονούμε, να ξαναμελετήσουμε όλο το έργο του κι ο,τι σε αυτό μας προβληματίζει, μας σκανδαλίζει ή μας ενοχλεί, δίχως να είμαστε προκατειλημμένοι και φανατικοί, δίχως να φοβούμαστε μήπως φανούμε υπερκριτικοί ή υπερβολικά κατά περίπτωση ανεκτικοί.

12 Ἰωάννου Χρυσσοστόμου, *Εἰς τὴν πρὸς Ἐφεσίους, Ὅμ. ιγ'*, PG 62,100.

